

1.02 pregledni znanstveni članek

UDK 06(497.4 Šenčur)"18/19"
prejeto: 8. 3. 2004**Vilma Nečimer**profesorica zgodovine in sociologije, učiteljica zgodovine in državljanske vzgoje, OŠ Šenčur,
Pipanova cesta 43, SI-4208 Šenčur
vilma.necimer@guest.arnes.si

Društva v Šenčurju pred 2. svetovno vojno

IZVLEČEK

Društvena aktivnost je bila za tako majhen kraj izjemna, saj je v Šenčurju pred drugo svetovno vojno delovalo vsaj osem društev. Vsa društva so močno skrbela za družabno življenje vaščanov. Prvo mesto so zasedale lastne gledališke uprizoritve, sledila so predavanja z izobraževalno vsebino, pogosta je bila udeležba na tečajih in gostovanja drugih društev. Če so si društva v tem podobna, pa se razlikujejo po svoji levi ali desni politični orientaciji, kar je bilo večkrat vzrok nesoglasjem. V resnično pomoč so bile kmetom zadruge. Šenčursko zadružništvo je bilo zelo razvito in marsikateremu kraju v naši državi pravi vzor.

KLJUČNE BESEDE

Šenčur, Kmečka zveza, Prosvetna zveza, Gasilsko društvo, Jugoslovanska strokovna zveza, Bojevniki, Cecilijansko društvo, Sokoli, Orli, Piparsko društvo

SUMMARY

SOCIETIES IN ŠENČUR BEFORE WORLD WAR II

Society activity was for such a small place exceptional; there were before World War II at least eight societies active in Šenčur. All were strongly concerned in social life of the villagers. Most common were theatre performances, lectures of educational content; frequent was attendance of courses, and guest appearances of other societies. If societies resemble in their activities, they on the other hand differ by their left or right political orientation, which was frequently the cause of disagreements. Of actual help were to the peasants cooperatives. The Šenčur cooperative system was markedly developed and a model to many a place in our country.

KEY WORDS

Šenčur, Kmečka zveza (Agricultural Union), Prosvetna zveza (Educational Union), Jugoslovanska strokovna zveza (Yugoslav professional Union), Bojevniki (Warriors), Cecilijansko društvo (the Cecily Society), the Sokol, the Orel societies, Piparsko društvo (Pipe society)

Uvod

Poznavanje lastne preteklosti prispeva k narodni istovetnosti. Poznavanje dogodkov iz zgodovine domačega kraja pa krepi zavest o pripadnosti domači vasi. Večinoma so veliki zgodovinski dogodki zapisani, dokumentirani v arhivih, učenjaki jih preučujejo, vsakdanje življenje malih ljudi pa hitro tone v pozabo, čeprav brez njih tudi velikih ne bi bilo. Arhivskega gradiva za Šenčur pred drugo svetovno vojno ni veliko. Na srečo pa je v Kranju izhajal lokalni časopis *Gorenjec*, ki je objavljal tudi članke o društveni dejavnosti v Šenčurju. Tako nastalo gradivo je po obsegu skromno, po vsebini pa izjemno bogato in dragoceno za Šenčur. Njegov namen je preprečiti, da bi bogata dediščina utonila v večni pozabi, saj se tudi starejši vaščani večine društev ne spomnijo več, ali pa o njih vedo le, da so bila. V tem prispevku pa bodo lahko prebrali o delu svojih staršev, prababic in pradedov.

Društveno življenje je bilo zelo razgibano. V Šenčurju so delovali: Kmečka zveza in strokovne zadruge ter Mladinska organizacija kmečke zveze, Gasilsko društvo s svojo godbo, Prosvetno društvo s svojim Fantovskim odsekom in Dekliškim krožkom, Sokoli in Orli, Jugoslovanska strokovna zveza, Bojevniki, Cecilijansko društvo in Piparsko društvo. Skoraj pa bi ustanovili še šahovsko društvo.

Kmečka zveza in zadruge

Kmečko zvezo so za področje Kranjske ustanovili leta 1901 dr. Krek, dr. Šušteršič in dr. Lampe, Štajerska pa je imela svojo. Po posameznih krajih so ustanovili krajevne organizacije Kmečke zveze. Po ustanovitvi Kraljevine SHS je bila ustanovljena Jugoslovanska kmečka zveza kot gospodarska in politična organizacija, kateri je predsedoval Ivan Brodar iz Hrastja. Ob uvedbi diktature 6. januarja 1929 pa je bila razpuščena kot vse ostale stranke. Zato je zveza spremenila svoja pravila in od konca 1929 delovala samo kot strokovna organizacija. Očitno se je tudi priljubljenost Kmečke zveze, nestrankarske organizacije, zelo povečala. Leta 1925 je štela okoli 6000 članov, leta 1939 pa 80.000 članov v 303 krajevnih organizacijah. Organizacija je imela v vodstvu tudi 6 redno zaposlenih.

Kmečka zveza je imela v programu zapisano narodno, kulturno, socialno in gospodarsko delo. V zimskih časih je prirejala predavanja in tečaje, sicer pa je delovala zlasti na gospodarskem področju. Prizadevala si je za združeno trgovino in delovanje živinorejskih, strojnih ter sadjarskih združenj, ustanovila je tudi Hranilnico kmečke zveze.

Kmečka zveza je vsako leto, zlasti v zimskih mesecih, organizirala veliko tečajev. Na tečajih so se kmetje izobraževali v najrazličnejših področjih kmetovanja. Strokovnjaki so odgovarjali na konkretna

vprašanja in se seznanili s konkretnimi razmerami na terenu. Za kmete so tečaji pomenili tudi družabni dogodek, saj so se tečajev udeleževali kmetje iz širšega okoliša, med seboj so si izmenjavali tudi izkušnje in težave. Odziv na tečaje je bil zelo različen. Tam, kjer so bile razmere ugodnejše, trg za prodajo kmetijskih izdelkov dober in dovolj blizu ter ni bilo čutiti potrebe po organizaciji zadrug, so bile udeležbe na tečajih slabše. V takih krajih so organizirali tečaje ob delavnikih. Drugače je bilo v krajih s slabimi cestnimi povezavami, osamljenimi kmetijami. Tam niso organizirali tečajev na delavnice, pač pa nedeljske celodnevne tečaje. Bili so dobro obiskani. Najpomembnejša za udeležbo na tečajih pa je bila organizacija in zavzeto delovanje Kmečke zveze. Pogosto je bilo to delo v rokah nekaterih najbolj aktivnih posameznikov.

Na primeru si lahko ogledamo tečaj Kmečke zveze za kranjski okraj 12. januarja 1937, ki so se ga udeležili tudi kmetje iz Šenčurja. Tečaj je trajal od 8. do 16. ure, za udeležence so pripravili tudi kosilo. Pet predavateljev je govorilo o položaju kmetov, združništvu, Mladinski kmečki zvezi, o odnosih med kmečko inteligenco in državo ter o razmerah v organizaciji. Udeležba je bila za vse odbornike okrajnih zvez obvezna.

Zveza je izdala svoj koledar,¹ v katerem so objavili program zveze, navodila za delo, hkrati pa je koledar služil tudi kot izkaznica. V članarini 10 dinarjev je bila zajeta tudi cena koledarja.

Kmečka zveza je izdelala značke za svoje članstvo z geslom: "Iz zemlje, vere in ljubezni gre naša rast." Članstvo so pozivali, da je dolžnost vsakega posameznika kupiti značko in jo tudi nositi ter s tem manifestirati svojo pripadnost k stanovski organizaciji – Kmečki zvezi. Značke so lahko naročale krajevne organizacije pri pisarni Kmečke zveze v Ljubljani po ceni 3 dinarjev.²

Kmečka zveza je izdajala svoje glasilo *Orač* in ga pošiljala članom. Za članstvo je bilo potrebno plačati tudi članarino; leta 1939 so ob 80.000 članih zbrali okoli 100.000 dinarjev članarine.

Zveza je prirejala velika kmečka zborovanja. Če si ogledamo npr. dnevni red velikega kmečkega tabora v Kranju 22. avgusta 1937, si bomo ustvarili kar verodostojno podobo dogajanj. Zjutraj ob 8. uri je bil zbor udeležencev na cesti proti Tržiču, Golniku in Jezerskem ter okolici. Ob 8.30 uri je bil sprevid skozi mesto Kranj, po Jelenovem klancu in proti Čirčam, nato pa na športno igrišče "Na Planini". V sprevidu so nastopale kmečke skupine z vozovi. Predstavljali so poljedelstvo, živinorejo, sadjarstvo, kmečko obrt, kmečko balo in kmečko družino. Po maši je bilo zborovanje, na katerem so kot govorniki nastopili Brodar, Štrcin, Janžekovič,

¹ *Gorenjec*, 9. 1. 1937.

² *Gorenjec*, 16. 4. 1938.

Štuhec in drugi. V popoldanskem delu so prikazali kmečko ohcet, nastopile so skupine s starimi narodnimi plesi. Sledila je kmečka igra in zabava z godbo, petjem in bogatim srečelovom.³ Tabora so se udeležile tudi krajevne organizacije iz škofje-loškega, radovljiškega, kamniškega in ljubljanskega okrožja. Ljudje so prihajali v narodnih nošah. To je bilo pravo ljudsko slavlje.

Krajevni odbor Kmečke zveze so v Šenčurju ustanovili 6. septembra 1936.⁴ Slovesnost je v dvorani Ljudskega doma otvoril župan Anton Umnik. Glavni govornik je bil dr. Voršič iz Ljubljane. V govoru je predstavil pomen delovanja Kmečke zveze za boljši položaj kmetijstva in kmečkega prebivalstva. Zavzel se je za dvig prenikskih cen kmetijskih pridelkov, saj bi le tako pomagali kmetu iz gospodarske krize, preprečili pa bi tudi vse večje preseljevanje kmetov v mesta. Sledil je še nastop ravnatelja Okrajne zadruga Lesarja. Poleg problematike, o kateri je govoril že dr. Voršič, je Lesar poudaril pomen vključevanja kmetov v zadruga, ki so po ugodnejših cenah nabavljale material za kmete in se trudile njihove izdelke čim bolje prodajati, zlasti fižol in krompir. Na ustanovnem občnem zboru se je zbralo približno 100 udeležencev.

Ohranjen je tudi zapis o zboru Kmečke zveze za občino Šenčur. Zbor je bil napovedan za nedeljo, 16. maja 1937 v Prosvetnem domu. Udeležil se ga je tudi Brodar, ki je govoril o organizaciji in stanovski pripadnosti, Lesjak pa je govoril o trgovskem združništvu.⁵

Mladinske organizacije Kmečke zveze

Kmečka zveza se je odločila pritegniti k delovanju tudi mladino, zato so leta 1937 ustanovili Mladinsko kmečko zvezo fantov in Mladinsko kmečko zvezo deklet. Pri tem so naleteli na odpor prosvetnih društev, ki so že organizirala fantovske odseke in deklishe krožke. Kmečka zveza je zato poudarjala, da se delo kmečke in prosvetne mladine ne izključuje, pač pa dopolnjuje.

Mladinski odseki prosvetnih društev⁶ so gojili zlasti petje, glasbo, telovadbo, šport, dramatiko in gospodinjstvo. Mladinske kmečke organizacije pa so organizirale poučne prireditve, skrbele za strokovno kmetijsko izobrazbo, strokovna potovanja, organizirale so izmenjavo mladine na kmečkih posestvih, sodelovale pri delu zadrug in gojile ljubezen do zemlje. Ugotovljale so, da so svetovno-nazorska načela Prosvetne zveze in Kmečke zveze ista, razlikovala pa so se področja delovanja.

Avgusta 1937 so v Šenčurju izvolili odbor Mla-

dinske organizacije Kmečke zveze. Na slovesnosti, ki se je udeležilo okoli 100 udeležencev, sta bila slavnostna govornika predstavnik okrajne kmečke zveze Ovsenik in Brodarjeva.

O moči kmečkega gibanja v Šenčurju priča tudi največja manifestacija okrajne Kmečke zveze v letu 1939, ki je 18. maja potekala prav v Šenčurju. Ob tej priliki so razvili prapor Mladinske kmečke zveze. Ob pol dveh je bil pred Prosvetnim domom sprejem botra in botrice, družic in visokih gostov iz Ljubljane. Nato so v sprevedu, z godbo na čelu, odšli v cerkev. Trg pred cerkvijo je bil okrašen z mlaji, venci in zastavami. Množica je pričakala spreved konjenikov, kolesarjev in voz z narodnimi nošami, ki so šli sprejet zastavo osrednje Kmečke zveze prav v Kranj. Tej povorki se je pridružila še množica domačinov, ki so spremljali novi prapor v cerkev. Nosilo ga je dvanajst družic v narodnih nošah. Boter prapora je bil župan Umnik, botrica pa gospa Brodarjeva. Svečanosti so se udeležili tudi ban, okrajni načelnik, predsednik Kmečke zveze dr. Brodar in drugi funkcionarji zveze. Obredu v cerkvi je sledil govor in mimohod. Slovesnost se je zaključila z veselico.⁷

Zanimiva je bila tudi zahvalna slovesnost za poljske pridelke 5. novembra 1939. Pred Prosvetnim domom se je zbralo več sto mladih iz vse šenčurske župnije. Od tu so v sprevedu odšli v cerkev. Na čelu spreveda je igrala farna godba, sledil je prapor Mladinske kmečke zveze, dr. Brodar, župan Umnik ter odbor Kmečke zveze. Sledili so jim mladi, ki so nosili najlepše poljske pridelke. Po blagoslovitvi v cerkvi je spreved odšel v Prosvetni dom, kjer se je začela slavnostna akademija. V nabitno polni dvorani so nastopili govorniki Ferjanova, Umnik, Vavpotič, prikazali so tudi odrske prizore iz kmečkega življenja.⁸

Zadruga v Šenčurju

Združništvo je bilo v predvojnem času na Slovenskem zelo razvito. Prav Šenčur je eden najlepših primerov, zato so sem prihajale delegacije iz Dolenjske, Štajerske, Hrvaške ali Srbije. Na strokovne ekskurzije so prihajali agronomi iz Drinske banovine, izletniki iz Savinjske doline, Kmetijska šola Sv. Katarina in drugi. Najbolj aktiven pri združnem delu je bil župan Umnik, bivši poslanec.⁹

V šenčurski občini so delovale: strojne zadruga v Šenčurju, Voklem in Hrastju, sadna sušilnica, živilorejska zadruga, mlekarška zadruga in podružnica Gorenjske kmetijske zadruga.

O delovanju posameznih zadrug smo našli le malo podatkov. V Gorenjcu so sicer napovedali, da

³ Gorenjec, 7. 8. 1937.

⁴ Gorenjec, 12. 9. 1936.

⁵ Gorenjec, 15. 5. 1937.

⁶ Gorenjec, 17. 4. 1937.

⁷ Gorenjec, 15. 5. 1939.

⁸ Gorenjec, 11. 11. 1939.

⁹ Gorenjec, 8. 1. 1938.

Na razglednici, odposlani leta 1937, vidimo zadružne domove v Šenčurju: Sadjarski dom, Hranilnico, Kmetijski dom, Prosvetni dom in Mlekarno (objavljena v stenskem koledarju Turističnega društva Šenčur za leto 1997)

bodo ob priliki natančno prikazali razvoj in delovanje zadružništva v Šenčurju, pa žal do tega ni prišlo. Poročajo pa o delu Sadjarske zadrage. Ustanovljena je bila namreč moderna sušilnica sadja v Sadjarskem domu, ki je leta 1937 osušila 3000 posod sadja.¹⁰ Kmetijsko gospodarsko društvo je bilo tudi lastnik kotla za žganjekuho,¹¹ ki so ga Šenčurjani s pridom uporabljali. V privatni lasti so bili tedaj še trije kotli.

Prav gotovo je bila ena najpomembnejših dejavnosti zadružništva izposoja strojev svojim članom. To je bila za kmete velika pridobitev. Zataknilo pa se je pri plačevanju izposojevalnine, saj je v revizijskem poročilu zapisano, da so kmetje na to radi pozabljali in je zato zadrugi grozil celo stečaj. Gospodarsko društvo je novembra 1933 razposlalo opomine neplačnikom. Zaradi neplačevanja je bil strojnik Kmetijske zadrage celo leto brez plače. Predsednik Gospodarskega društva je bil Ivan Gašperlin, v odboru pa sta bila tudi Martin Sušnik in Anton Verbič. Drugih članov ne poznamo.

V zvezi s finančno krizo je prišlo tudi do neprijetne situacije in tožbe. O opominih, finančni kontroli in neplačevanju strojnika se je po Šenčurju veliko govorilo. Predsednik Gospodarskega društva Ivan Gašperlin je zaradi tovrstnega obrekovanja tožil Jožeta Mubija, češ da rovavi proti društvu in predsedniku. Drugi člani odbora so mu tožbo odsvetovali, vendar je vztrajal pri svoji odločitvi. 18. junija 1934 je bila tožba na ljubljanskem sodišču. Tožbo je Gašperlin izgubil, zato je moral plačati tudi Mubijevega odvetnika dr. Magušarja.¹²

Zadruge so poskrbele tudi za izobraževanje in

družabno življenje svojih članov. Župan Umnik je zbral 30 zadružnikov iz Šenčurja in nekaterih okoliških občin. Tem so se pridružili še okrožni kmetijski referent Wernig in ravnatelj Gorenjske kmetijske zadrage Lesjak iz Kranja. 21. avgusta 1938 so se odpeljali z avtobusom na Brezje in po maši odšli na strokovno ekskurzijo na Koroško. Ogleдали so si Ziljsko dolino, Beljak, Osojsko jezero, Vrbsko jezero in Gospo sveto. Ogleđovali so si kmetije na Koroškem. Na severu so vzbujale pozornost velike kmetije s po 300 glavami živine ter s po 12 hlapci in 15 deklami. Ugotavljali so, da sicer omogočajo obdelavo tako velikih površin, da pa je tudi tu čutiti gospodarsko krizo. Drugod je bila situacija veliko slabša, kmetije so bile manjše, zemlja pa slabše obdelana. Veliko kmetij je propadlo. Navdušil pa jih je ogled stolnice v Krki, posvečene sv. Hemi. Cerkev je znana po škofovski palici, freskah, orglah in po prostoru z nad 100 marmornatimi stebri. Ob odhodu je šenčurski organist zaigral nekaj slovenskih pesmi, kar je privabilo tudi precej domačinov, Slovencev, ki živijo na oni strani meje.¹³

Najpomembnejši je bil strokovni del ekskurzije. Wernig je s posebno vlogo pri centrali Kmečke zveze v Berlinu in z osebnim posredovanjem v Celovcu dosegel, da je Kmetijska zveza za Koroško omogočila ogled kmetijskih obratov in ustanov, na razpolago so jim bili tudi njihovi strokovnjaki. Ogleđali so si celovško mlekarno. Prijazno jih je sprejel ing. Knapsch in jim razkazal obrat. Mlekarna je tedaj sprejemala 15.000 litrov mleka dnevno, načrtovali pa so prenovo, po kateri naj bi sprejeli 40.000 litrov mleka na dan. Ogleđali so si tudi celovško kmetijsko šolo z vzornimi okroglimi silosi, hleve in po-

¹⁰ *Gorenjec*, 17. 10. 1936.

¹¹ *Gorenjec*, 25. 1. 1936.

¹² *Gorenjec*, 7. 7. 1934.

¹³ *Gorenjec*, 20. 8. 1938, 3. 9. 1938.

sevke. Na koncu se je Umnik v slovenskem jeziku zahvalil za gostoljuben sprejem in pogostitev.

Ogledali so si še Celovec. Na Novem Trgu so se prav hitro spoprijateljili z meščani in delavci, med katerimi je bilo tudi veliko Slovencev, tako da je bilo slovo prav težko. Sledil je še ogled Velikovca in tamkajšnje kmetijske šole ter Železne Kaple. Povsod so jih sprejeli predstavniki Kmečke zveze in domačini.

Gasilsko društvo

Gasilsko društvo se v Šenčurju ponaša s častitljivo starostjo, saj je bilo ustanovljeno pred dobrimi stotimi leti – leta 1898. Društvo je ustanovil Franc Kuralt, ki je bil vrsto let tudi njegov predsednik. V ustanovitvenem letu je društvo štelo 32 članov, od teh jih je sedem delovalo v društvu do svoje smrti. To so bili Franc Kuralt, Franc Molj, Alojz Svetelj, Franc Logar, Janez Čebašek in Franc Perdan.

Že leta 1901 so začeli s pripravami za gradnjo gasilskega doma. Zemljo so dobili brezplačno. Polovico zemlje je dal Gabrov oče, drugo polovico pa tedanja stara mežnarija. Velika zasluga za izgradnjo doma gre predvsem zelo aktivnemu predsedniku Francu Kuraltu, ki je med sovaščani užival velik ugled. Otvoritev je bila leta 1904. Na veliko slovesnost so povabili številna okoliška gasilska društva, mengeško godbo, priredili so velik ples, tombolo in srečelov. Povabili so tudi domačega župnika Antona Kuhlja, Kuraltovega političnega nasprotnika, da bi blagoslovil novi gasilski dom. Župnik si je zelo prizadeval, da bi v vasi zmanjšal vse večji Kuraltov vpliv, zato je zahteval, da na otvoritvi ne sme biti plesa. Šlo je za merjenje politične moči. S tem je hotel pokazati, kdo je kaj v vasi. Vendar se prireditelji s tem niso strinjali. Tako so dom odprli brez župnika in blagoslova.

Že naslednje leto je društvo zabeležilo novo pridobitev. Kupili so ročno brizgalno, ki je tedaj stala 36 goldinarjev in je služila svojemu namenu kar petintrideset let. Ta bohotni razvoj pa je pretrgala prva svetovna vojna, ki je društvu odvzela skoraj vse člane. Leta 1916 se je kot vojni invalid vrnil iz bojišča Martin Sušnik in zbral 14 mladih deklet ter jih usposobil za primer požara.

Po vojni je društvo zopet zaživelo. Leta 1923 so ob praznovanju petindvajsetletnice obstoja društva razvili nov gasilski prapor, pet let kasneje pa so kupili malo rabljen voz za prevoz članov.

Leta 1928 je društvo kupilo 28 inštrumentov za godbo na pihala, ki je bila ustanovljena dve leti kasneje. Godba je bila znana po celi Gorenjski. Udeležila se je tudi zleta delavskih kulturnih društev Svobod v Celju 7. julija 1935. Poleg godbe se je zleta udeležilo še okoli 50 vaščanov iz Šenčurja in Srednje vasi. Prevoz udeležencev na železniško

postajo so organizirali s kmečkimi vozovi. V Celje je odpeljal posebni vlak z okoli 500 udeleženci. Na postaji so vlak krasili z zelenjem in cvetjem, godba pa je ta čas nenehno igrala. Po prihodu v Celje so se udeleženci z godbo na čelu udeležili velikega pohoda po celjskih ulicah in med mogočnim zborovanjem vzklikali gesla proti diktaturi in za republiko. Navdušenje med udeleženci je bilo velikansko, saj so se vsi prvič udeležili tako velikega zborovanja. Takoj po zletu so tudi v Šenčurju pozkušali organizirati takšno društvo. Že teden dni po celjskem zletu so se odločili za društvo Vzajemnost. Zbrali so več kot 50 članov in dvakrat izročili okrajnemu načelstvu v Kranju prijavo za ustanovitev društva. Ker pa so bile Svobode prepovedane, so vlogo zavrnil.

Društvo je bilo znano po svoji napredni in levičarski usmeritvi, to pa je motilo klerikalno usmerjene veljake v vasi, zlasti tedanjega župnika Franca Vavpetiča. Nestrpnost se je še povečala po udeležbi gasilcev na zletu Svobod. Tako so godbi gasilskega društva najprej prepovedali nastopati pri verskih obredih ne samo v domači vasi, pač pa tudi drugod, pa tudi mnoge firme je niso več najemale. Zato je godba zašla v finančno stisko in zaprosila za finančno pomoč pri nabavi inštrumentov bansko upravo.¹⁴ Da bi zmanjšali potrebo po gasilski godbi, so voditelji Slovenske ljudske stranke organizirali Farno godbo, ki so jo sestavljali godbeniki iz vseh vasi župnije, saj v Šenčurju ni bilo dovolj glasbenikov. Godbo je uradno vodil sin cerkvenega organista, dejansko pa župnik Vavpetič, ki je večinoma vodil tudi vaje. Ta godba je sicer obstajala do vojne, bila pa so obdobja, ko zaradi pomanjkanja glasbenikov dejansko ni delovala.

Gasilsko društvo je leta 1938 štelo 38 članov in je bilo s svojo godbo eno najbolj aktivnih na Gorenjskem. Aprila tega leta so se začeli pripravljati na praznovanje 40-letnice ustanovitve. Ob jubileju so hoteli nabaviti novo brizgalno. Dobre tri tedne pred proslavo pa je tedanja Gasilska župa Kranj sporočila, da je upravni odbor razrešen. Sklicana je bila izredna skupščina in imenovan nov odbor, v katerem ni bilo niti Martina Sušnika, ki je že 20 let vodil društvo ter užival pri članih društva velik ugled. Skupščine so se udeležili skoraj vsi člani. Zahtevali so, naj se novi odbor razreši. Ker njihovega predloga niso sprejeli, so izglasovali sklep o izstopu vsega članstva iz gasilskega društva. Tako gasilskega društva in godbe v Šenčurju ni bilo več. Oblasti so si prizadevale imenovati vsajčasne gasilce. Vas je ostala tudi brez brizgalne. Stalnih gasilcev v Šenčurju potem do vojne ni bilo.

Gasilsko društvo je bilo izjemnega pomena tudi za družabno življenje v Šenčurju. O neki veselici poroča tudi Gorenjec, ker pa je bil časopis kle-

¹⁴ *Gorenjec*, 6. 2. 1937.

Fotografija je bila posneta ob praznovanju 25-letnice društva. Na gasilskem praporju je še komaj viden napis "Ob priliki 25 letnice (1989–1923)". (Originalno fotografijo hrani družina Okoren)

rikalno usmerjen, ji ni bil najbolj naklonjen: "Tolstega vola je zadela na tomboli Veronika Kurnikova. Nekateri, ki jim ni bilo žal veseljačenja, so odšli v Reteče pogledat lepo planinsko igro "Izpod Golice". Pametni ljudje rajši zahajajo v prosvetne domove, kakor pa da bi zapravljali denar, zdravje in mladost na pivskih veselicah."¹⁵

Seveda pa so se gasilci izkazali tudi pri svojem pravem poslanstvu. Ohranjeni so podatki o nekaj požarih. Oktobra 1936 je gorelo v Srednji vasi. V nedeljo ob pol desetih so zvonovi naznanili požar. Gorelo je gospodarsko poslopje Kurnikovih deklet v Srednji vasi, tik ob meji s Šenčurjem. Zgorel je skedenj, svinjak in hlev, vse seno in slama ter nekaj orodja. Na mesto požara so zelo hitro prišli gasilci iz Šenčurja. Prav njim gre zahvala, da požar ni zajel še stanovanjske hiše, kar bi bilo pred zimo še toliko bolj katastrofalno. Celo poslopje je bilo zgrajeno šele pred petimi leti in je bilo zavarovano, vendar premalo. Ljudje so bili prepričani, da je bil požar podtaknjen.¹⁶

Novembra istega leta je gorelo tudi v Voklem, vendar nimamo zanesljivih virov o sodelovanju šenčurskih gasilcev. V nedeljo ob pol devetih zvečer je zagorel Vesov skedenj, deževna noč pa je prispevala, da se ogenj ni razširil na druge hiše in poslopja. Zgorela je vsa krma za zimo, škoda pa je znašala okrog petnajst tisoč dinarjev. Tudi tokrat so sumili, da je bil požar podtaknjen.¹⁷

Naslednji podatke govori o požaru 24. marca 1939. Ob sedmih zjutraj je zagorelo ostrešje stanovanjske hiše Janeza Sajovica, po domače Petorbešk.

Ob tem požaru je nastala precejšnja panika, saj takrat gasilsko društvo ni delovalo. Izkazali so se s strani občine imenovani gasilci. Kljub temu so se zelo jasno pojavile zahteve po ponovni ustanovitvi gasilske čete ali pa poklicnih gasilcev.¹⁸

Zelo natančno je v Gorenjcu opisan verjetno največji požar v tem obdobju. Tudi okoliščine požara so bile zelo nenavadne, zato je ta del članka objavljen v celoti:

"V soboto, dne 19. t. m., nekako ob poli dva-najstih so okrog šenčurske cerkve odjeknili z grozo obdani glasovi: Gori! Gori! Udarilo je plat zvona! Pa že so se valili celi kupi dima iz Umnikovih poslopij, ki so v štirikotu mogočno obdajala lepo zaokroženo dvorišče. Iz vseh špranj in oken in vrat je silil dim, izza dima pa so se svetlikali plameni, ki zaradi eternitne strehe niso mogli na dan. Ceste okrog gorečih poslopij so na mah oživele kakor mravljišče. Vaščani so z vso požrtvovalnostjo reševali, kar se je rešiti dalo. Takoj so prihitali šenčurski gasilci. Urno so stopili v akcijo pod spretnim vodstvom svojega načelnika, Celjarja (začasni gasilci). Krepko so se zoperstavili plamenom, ki so mogočno stopili na plan, ko so se vdrle strehe. Z vodnimi curki so neprestano branili plamenom, da niso segli po sosednjih hišah. Tedaj so pribrezeli kranjski gasilci – pet po številu – s svojo motorko, s katero so znatno razbremenili domače gasilce. Prišli so z brizgalnami na pomoč tudi gasilci iz Britofa – ti so imeli motorko, iz Vokla in Luž. Skupnim naporom se je posrečilo, da so obvarovali požara ljudsko šolo in Umnikovo stanovanjsko hišo. Ta dva objekta sta bila v največji nevarnosti, saj so ju ločili od gorečih poslopij le požarni zidovi, ki pa so odlično zadržali

¹⁵ Gorenjec, 15. 9. 1934.

¹⁶ Gorenjec, 17. 10. 1936.

¹⁷ Gorenjec, 7. 11. 1936.

¹⁸ Gorenjec, 1. 4. 1939.

ogenj. Nevarnost so prinašali plameni, ki so skozi okna švigali proti oknom sosednjih objektov. V eni uri je bil požar končan. Ostali so samo še ožgani zidovi. Toda domači gasilci so disciplinirano ostali na terenu še vse popoldne in vso noč, da ni znova izbruhnil požar iz tleče stelje in razgretih drva. Vso nesrečo in veliko škodo, ki gre v stotisoče, je povzročil berač Likozar, ki ni doma iz Mengša, kakor so poročali časopisi, ampak je domačin – šenčurski občan, rodom iz Milj. Vse življenje se je klatil po svetu, največ po Nemčiji. Je delomrzen in nasilen potepuh ter strasten, nenasiten pijanec, ki se ne brani niti gorilnega špirta. Bil je že 33 krat kaznovan. Na stara leta je prišel v domovno občino, da ga živi. Občinski odbor je sklenil, da ga izročijo v popolno oskrbo ge. Logar proti mesečnemu plačilu. Toda Likozar, ki je noč in dan hlepel po alkoholu, s tako oskrbo ni bil zadovoljen. Zahteval je od gospoda župana Umnika, naj daje občinsko mesečno vzdrževalnino njemu v roke. Župan se je točno držal sklepa občinskega odbora. Berač je začel groziti. Obenem je bil v vedno večjo nadlego vaščanom, ki jih je vsaki dan sproti po hišah moledoval za denar, ki ga je po drugi strani sproti izdajal za špirit. Umnik je prišel do spoznanja, da tako ne more iti dalje. Ker je berač Likozar vedno grozil Umniku, da mu bo požgal poslopje, je župan predlagal občinskemu odboru, naj sprejme sklep, da se Likozarja odpravi v zavetišče v Mengeš. Občinski odbor spočetka ni hotel sprejeti tega sklepa, ko ga je končno sprejel, je bilo že prepozno in Umnik je postal v resnici žrtev beračevih groženj.

Ravno v soboto ob istem času, ko je bil Umnik pri telefonu, da se o tej zadevi domeni z zavetiščem, je berač izvršil svoje grožnje – podtaknil je ogenj v stelnjak. Nato je od pijanosti obležal tik pogorišča. Gospod Umnik je postal žrtev svoje županske dolžnosti. Razumljiv je srd ljudi, pred katerimi bi berač Likozar ne ostal živ, ako ne bi bil aretiran in odpeljan! V zaporu se je berač poskušal obesiti. S tem je pokazal svojo zlobno namero, da se najprej maščuje, potem pa konča. Vendar je bil od preobilne pijače – pil je gorilni špirit – tako oslabljen, da so ga odpeljali v bolnico.

V zadnjem trenutku smo prejeli vest, da je berač Likozar v zaporu umrl. Zadel ga je kap.¹⁹

Šenčurski gasilci so priskočili na pomoč tudi sosedom. Na mali šmaren leta 1934 okrog pol desetih ponoči je gorelo v Čirčah. Nekaj šenčurskih fantov je s kolesi hitelo na pomoč. Požar so uspešno pogasili. Prava nesreča pa se je zgodila, ko so se ponoči vračali v Šenčur. 24-letni J. Zarnik se je s kolesom zaletel v nasproti vozeči avtobus. Ponesrečenca so odpeljali k doktorju Fajdigi, ki ga je napotil naprej v bolnišnico. Bil je v kritičnem stanju. O njegovi nadaljnji usodi nam ni nič znanega.

¹⁹ *Gorenjec*, 26. 8. 1939.

Prosvetno društvo

Prosvetna zveza je bila ustanovljena leta 1898, v predvojnem času pa je imela svoje odbore skoraj po vseh mestih in vaseh. Vendar njeno delo ni bilo nepretrgano, saj so bili nekaj časa prosvetni domovi in telovadnice zaprti ter društva prepovedana. Leta 1936 pa je njihovo delo zopet oživel. Tudi v Kranju, ki je bil zaradi "šenčurskih dogodkov" še toliko bolj na slabem glasu, so takoj po odobritvi Prosvetne zveze v Ljubljani ustanovili Prosvetno društvo, pod njegovim okriljem pa Fantovski odsek in Dekliški krožek.

Ta društva so delovala zlasti na kulturno športnem področju. Zelo pogosto so odigrali kako igro, imeli so tudi svoje zборе. Na športnem področju so gojili zelo raznovrstne dejavnosti: razne parterne vaje (praške vaje z vetrnico, proste, gimnastične vaje), orodno vadbo, kolesarjenje in konjeništvu. V raznih gimnastičnih vajah so nastopala tudi dekleta.

Prosvetna društva so za svoje člane organizirala razna predavanja v zimskem času. Tako je kranjsko društvo v letu 1937 npr. organiziralo predavanja o bistvu naroda in slovenski zavesti, o Španiji, o zvezdah in več zdravstvenih predavanj.²⁰ Vaške odbore so pozivali, naj organizirajo predavanja za svoje člane.

Enkrat letno so organizirali prosvetni dan. To je bila velika prireditvev, na kateri so sodelovali vsi odseki. Člani so na zborovanje prišli v narodnih nošah, prišli so tudi organizirani konjeniki in kolesarji. Organizirali so tudi bogat športno kulturni program s skupnim koncertom.

Prosvetna zveza je imela tudi svojo himno, povzeto po skladbi primorskega župnika Vinka Vodopivca. Izdala jo je založba Sedejeve družine v Ljubljani. Člani so jo lahko kupili v Tiskovnem društvu v Kranju po ceni 2 dinarjev.

Delo Prosvetnega društva v Šenčurju

V Šenčurju je imelo društvo svoj dom, v katerem so prirejali igre, akademije in prireditve ob različnih praznikih. Prosvetno društvo so tudi temeljito obnovili. Oder je umetniško preoblikoval Jernej Vombergar. Vstopnice za igre so prodajali v trgovini F. A. Okorn. Iz objav v *Gorenjcu* nam je znana gledališka igra Zloba in zvestoba, ki je izstopala po izredno lepih viteških kostumih igralcev.²¹ V nedeljo 27. decembra 1936 so uprizorili igro Dobri vojak Švejk. Dopisnik *Gorenjca* hvali dobro igro in prenovljeni oder, ki je omogočil, da so postavili za igro "cel vlak, ki je Švejka odpeljal

²⁰ *Gorenjec*, 13. 2. 1937.

²¹ *Gorenjec*, 11. 4. 1936.

Igralska zasedba Miklove Zale okoli leta 1925. V igri so nastopali tudi člani družine Okorn (original hrani družina Okorn).

na fronto".²² V sredo 22. septembra 1937 je imelo društvo občni zbor. Izvolili so nov odbor ter se pogovorili o prireditvah, igrah in predavanjih.²³ Na predvečer obletnice ustanovitve enotne države Kraljevine SHS je Prosvetno društvo priredilo svečano akademijo. Pričetek so oznanili streli iz "farnega kanona". Pred sliko kralja Petra so nastopali otroci in odrasli, slavnostni govor o pomenu praznika pa je imel predsednik društva. Dvorana je bila za vse obiskovalce premajhna, saj so se prireditve udeležili vsi uradniki, mnogi domačini in okoličani.²⁴ Dne 5. decembra 1937 je Fantovski odsek priredil Miklavžev večer. Odigrali so igro Miklavža čakamo, sledila je pogostitev ob pognjenih mizah.²⁵ Tri dni kasneje, 8. decembra, sta Fantovski in Dekliški odsek priredila akademijo. Nastopali so telovadci, peli pesem Gospodov dan in odigrali igro Sultanova hči in dobri vrtnar. Vstopnine ni bilo.²⁶ Na novega leta dan je gostovalo Prosvetno društvo iz Hrastja z igro Mala pevka.²⁷ Fantovski odsek je februarja 1938 na pustni torek zvečer organiziral pustno prireditev. Odigrali so tri skeče: Čeber, Paštetar in Študent na poti v paradiz. Vstopnina je bila znižana.²⁸ Ob materinskem dnevu je Dekliški krožek pod vodstvom gospe Kunaverjeve uprizoril igro Sirota Jerica.²⁹

Decembra 1938 sta Fantovski odsek in Dekliški krožek organizirala akademijo na čast "Brezmadežni". Uprizorili so prizore iz Marijinega življenja.³⁰

Dne 19. marca 1939 so uprizorili igro Vislavina od-poved. Nastopilo je dvajset igralcev v viteških kostumih. V aprilu je gostovalo tudi Prosvetno društvo iz Hrastja z igro Podrti križ.³¹ Fantovski odsek in Dekliški krožek sta 23. aprila 1939 skupaj organizirala akademijo. Na sporedu so bile različne gimnastične vaje, sodelovala pa je tudi farna godba.³² Po obhajilu 8. decembra 1939 pa so organizirali akademijo. Udeležilo se je okoli 500 mladit, nastopali pa so mladi iz Olševka, Visokega, Šenčurja, Voklega in Hrastja s petjem, deklamacijami ter dramskimi in telovadnimi prizori.³³ Dan kasneje, 9. decembra 1939, so priredili čajanko ob slovesu Marije Kunaver. Bila je prva učiteljica v Šenčurju in ustanoviteljica Dekliškega krožka. Ob slovesu so ji spregovorili župan Umnik, župnik Vavpotič in predstavnik društva. Kunaverjeva se je po treh letih preselila v Domžale.

Orli in Sokoli

Podružnica Južnega Sokola je bila ustanovljena v Ljubljani leta 1864. Sokolska organizacija se je naglo širila. Vlada je leta 1905 končno dovolila ustanovitev Slovenske sokolske zveze. Do velikih sprememb je prišlo po nastanku Kraljevine SHS. Tedaj so se sokoli izrekli za centralizacijo in zedinjenje vsega sokolstva v novi državi. Sokolstvo naj bi bilo vsenarodna organizacija nad političnimi strankami in dostopna vsem Slovencem oziroma Jugoslovonom, vendar je SLS še nadalje vztrajala pri svojih Orlih. Pomemben sklep sokolov je bil tudi, da morajo ženske postati enakopravne članice.

²² Gorenjec, 9. 1. 1937.

²³ Gorenjec, 18. 9. 1937.

²⁴ Gorenjec, 4. 12. 1937.

²⁵ Gorenjec, 27. 12. 1937.

²⁶ Gorenjec, 4. 12. 1937.

²⁷ Gorenjec, 1. 1. 1938.

²⁸ Gorenjec, 26. 2. 1938.

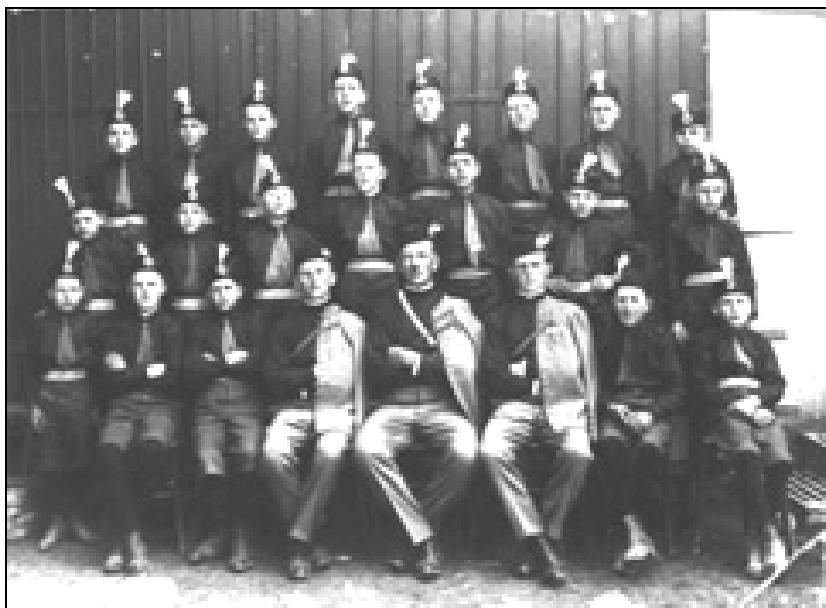
²⁹ Gorenjec, 26. 3. 1938.

³⁰ Gorenjec, 17. 12. 1938.

³¹ Gorenjec, 29. 4. 1939.

³² Gorenjec, 15. 4. 1939.

³³ Gorenjec, 16. 12. 1939.

Orli iz Šenčurja okoli leta 1925. Nekaj članov je znanih: tretji v zgornji vrsti je Franc Prestor, zadnji pa Janez Sajovic, prvi v srednji vrsti je Franc Prdan, četrti Janko Gašperlin, peti Rudi Zorman, sedmi Žitnekov, tretji v spodnji vrsti je Pavel Svetelj, četrti Krakovec, peti župan Umnik, šesti pa Jagodic. Največ o Orlih v Šenčurju pove ta fotografija in navedena imena članov, kot se jih spominja gospa Ljudmila Prdan. Drugih virov nismo našli. Starejši vaščani vedo za njihov obstoj, več pa ne (original hrani Ljudmila Prestor).

O delovanju Sokola v Šenčurju je malo znana, zanesljivo pa je društvo delovalo. Kranjska sokolska župa je imela več skupin, v peti so bili poleg sokolov iz Kranja, Stražišča, Preddvora, Cerkelj, Predoselj in Smlednika tudi sokoli iz Šenčurja. Nekateri domačini se spominjajo, da so bili njihovi svojci sokoli, vendar podrobnosti ne vedo. Po pripovedovanju je imel Sokol v Šenčurju Sokolski vrt na sedanji Kranjski cesti. Vrt je bil obdan s plotom, imeli so tudi bradljo.

Kot protiutež Sokolu je dr. Janez Evangelist Krek ustanovil Orle. Pravila Slovenske orlovske organizacije so bila potrjena leta 1905. Naloge orlov so bile "skrbeti za telesno, umsko in verskonravno vzgojo svojih članov, za poglobitev njihovega socialnega, narodnega in državnega čutenja, mišljenja in razumevanja".³⁴ Svoje cilje je dosegalo društvo s telovadnimi in športnimi vajami, tečaji, javnimi nastopi, akademijami, izleti, fantovskimi sestanki, prosvetnimi tečaji in predavanji iz vseh prosvetnih panog. Orli so bili tesno povezani z dramskimi odseki prosvetnih društev.

Znano je, da so orli v Šenčurju delovali že leta 1912. Organizacijo so obnovili leta 1924 pod geslom "V sleherno faro orlovski odsek". Iz tistega časa je tudi fotografija, na kateri so orli v značilni uniformi: sivkaste hlače s širokim rjavim usnjenim

pasom, suknjič se je imenoval surka in se je zapenjal s petimi pletenimi trakovi, rdeča srajca ter čepica z orlovim peresom in slovensko kokardo. Ker orli leta 1929 niso hoteli pristopiti k Sokolu Kraljevine Jugoslavije, so prenehali delovati.

Jugoslovanska strokovna zveza

Jugoslovanska strokovna zveza je bila krščanska delavska organizacija, ki se je borila za izboljšanje delavskega položaja in pravičen gospodarski ter družbeni red v smislu krščanskih načel. Odsek Jugoslovanske strokovne zveze je bil ustanovljen tudi v Šenčurju. Nekaj o njegovem delovanju vemo iz prispevkov, objavljenih v Gorenjcu, ki poročajo o gledaliških predstavah. V nedeljo 12. januarja 1936 je odsek Jugoslovanske strokovne zveze v Ljudskem domu uprizoril dramo v petih dejanjih Črnšolec.³⁵ Avtor članka zelo poglobljeno razpravlja o moralni vsebini igre ter o igralskih in režiserskih sposobnostih ustvarjalcev. Navaja tudi nekatere igralce: Franc Remic, Franc Pipan, Jerica Traven, Rudolf Zorman, Marica Erjavec in Ivanka Zupan. V nedeljo 13. januarja 1937 so uprizorili narodno igro Mariška. Vabili so vse "prijatelje delavstva in delavce iz Šenčurja". Dobiček so namenili brezposelnim.³⁶ Na velikonočni ponedeljek leta 1937 je v

³⁴ Žontar, Sokoli in Orli v Kranju in okolici med obema vojnama, str. 143.

³⁵ Gorenjec, 18. 1. 1936.

³⁶ Gorenjec, 13. 3. 1937.

Prosvetnem domu gostovala Jugoslovanska strokovna zveza iz Kranja z Leskovčevo socialno dramo Jurij Plevnar, v kateri se je naslovni junak žrtvoval za delavske interese. Doživela je lep uspeh.³⁷

Bojevniki

Uvedba diktature v Jugoslaviji 6. januarja 1929 je spremenila slovensko politično življenje. Legalno politično strankarsko delo je bilo prepovedano, zato se je pojavila cela vrsta novih društev in gibanj. Skupine so ustanovile lastno glasilo, okrog katerega se je začel zbirati krog bralcev in aktivistov.

Na podoben način so bili ustanovljeni Bojevniki, ki so izdajali glasilo Bojevniki. To je bila zveza vojakov iz prve svetovne vojne in vojakov tedanje države, zlasti rezervnih oficirjev, vojnih prostovoljcev in vojnih invalidov. Bili so precej nacionalistično usmerjeni. Sami so se označili za nepolitično in nestransko organizacijo, ki pa so jo zanimala tudi gospodarska, kulturna in socialna vprašanja v Jugoslaviji.³⁸

Po velikem shodu bojevnikov v Mariboru leta 1934 se je gibanje okrepiło, vendar so bili pri svoji aktivnosti precej omejeni. Zakon o zaščiti države je kaj hitro grozil s prepovedjo organizacije, če se je ta preveč politično angažirala. V prvem obdobju so bili bojevnikom prepovedani tudi javni shodi.

Društvo Bojevniki je obstajalo tudi v Šenčurju. Ohranjen je zapis o občnem zboru marca 1935. Zapisano je, da so ponovno izvolili (torej so bojevniki obstajali že pred tem letom) za predsednika Okorna, ker pa se je ta odpovedal funkciji, so za predsednika izbrali dotedanjega tajnika Slemca, Okorn pa je prevzel tajniško mesto. Pri ostalih članih odbora ni prišlo do sprememb. Na zboru so sprejeli tudi nova pravila.³⁹

O aktivnostih krajevne skupine bojevnikov malo vemo. Leta 1935 so v dvorani Ljudskega doma uprizorili pretresljivo vojno dramo A njega ni... Igra je prikazala življenje v času prve svetovne vojne. V ospredje so postavili vojaka, njegovo slovo od domačih, zlasti neveste, ter njegovo tragično smrt. Ta s čustvi nabita drama je na nek način prikazala tudi pomen bojevnikov. Znana je tudi igralska zasedba: Štefan – Ivan Mohor; Minka – Ivanka Rabič; sestra Anica – Pavla Rabič; Klemenova mati – Milka Jagodic; Klemenov oče – Valentin Kokalj.⁴⁰

Dejavnost društva Bojevniki si bomo laže predstavljali, če si na kratko pogledamo vsebino dveh množičnih zborovanj, ki so se jih udeležili tudi predstavniki krajevnih organizacij širšega okolja.

Avgusta 1937 je bila velika bojovniška slovesnost združena z zborovanjem in blagoslovitvijo temeljnega kamna za preureditev parka pred cerkvijo in postavitve spomenika v čast žrtvam prve svetovne vojne na Brezjah. Vabljeni so bili delegati z družinami. Da bi omogočili udeležbo kar se da velikemu številu ljudi, je generalna direkcija državnih železnic odobrila železniški prevoz do Otoč po polovični ceni. V ta namen so udeleženci morali vozovnici priložiti obrazec, ki ga je potrdil prireditveni odbor. Ob slovesnosti so izdali tudi brošuro Brezje žrtvam svetovne vojne, ki je vsebovala različne članke in razprave ter celoten spored svečanosti. Knjižico so prodajali po ceni treh dinarjev.⁴¹

Podobno zborovanje je bilo tudi marca 1938 v Ljubljani, kjer je bila osrednja pozornost prav tako posvečena postavitvi spomenika vsem padlim Slovincem v prvi svetovni vojni, grobu neznanega slovenskega vojaka na Brezjah in zbiranju prostovoljnih prispevkov zanj. Na zborovanju je nastopal slavnostni govornik France Bonač, sledilo je predavanje in prepevanje vojaških domoljubnih pesmi. Istočasno z zborovanjem v Ljubljani so podobna zborovanja organizirali tudi v Celju in Mariboru.

Ceciljansko društvo

Ceciljansko društvo je bilo katoliško usmerjeno in se je posvetilo zlasti petju. Danes bi morda rekli, da je bil to katoliški pevski zbor. Takšno društvo je delovalo tudi v Šenčurju. Gorenjec je objavil podatke o dveh koncertih društva: novembra 1936 je bil v Prosvetnem društvu pevski koncert, na katerem so nastopili štirje zbori,⁴² februarja 1937 pa sta na koncertu v Prosvetnem društvu nastopila mešani in moški pevski zbor.⁴³

Piparsko društvo

Janurja 1936 so v Šenčurju ustanovili Piparsko društvo. Dobra volja in priznana, izborna vino iz Jamove kleti sta rodila zamisel, naj bi se poleg mnogih gospodarskih in drugih društev ustanovilo še kakšno zabavno društvo. Namen tega društva je bil ustvarjati med člani prijetno in veselo razpoloženje. Člani društva so bili navdušeni kadilci pip, katerih namen sta bila druženje in zabava. Člani so si med seboj skrivali pipe. Tisti, ki so ga zalotili brez nje, je moral plačati kazen, drugi pa so se zabavali na njegov račun. Gorenjec takole opisuje to nenavadno družbeno aktivnost: "Ali ni zabavno takole izvabiti sladko pipico nič hudega slutečemu piparju in potem naglo alarmirati tovariše, ki prisopihajo od vseh strani pred oči pre-

³⁷ Gorenjec, 27. 3. 1937.

³⁸ Gorenjec, 17. 3. 1934.

³⁹ Gorenjec, 2. 3. 1935.

⁴⁰ Gorenjec, 30. 3. 1935.

⁴¹ Gorenjec, 28. 8. 1937.

⁴² Gorenjec, 4. 12. 1936.

⁴³ Gorenjec, 12. 2. 1937.

*Igralska zasedba igre A njega ni... iz leta 1935
(Original hrani Ana Bulovec)*

senečenega prijatelja. Vse sili vanj: Imaš pipo? Nimaš! Dinar, dinar!! In dinarčki se zbirajo v blagajno iz rok strmečega prijatelja, ki se je pustil tako gladko speljati.⁴⁴ Organizatorji so takoj dobili 30 članov, navdušenih in pripravljenih žrtvovati se za razcvet tega društva.

Društvo je tudi načrtovalo, kako potrošiti nabrani denar. Odločili so se za spomladanski izlet v Postojno, Gorico, na Sveto goro, v Trst, Doberdob in, če bi finančna sredstva še zadoščala, tudi v Padovo in Benetke. Blagajnik piparjev je bil šenčurski trgovec Franc Okorn. V njegovi trgovini so sprejemali tudi nove člane in nabavljali blago. Ne vemo pa, če so načrtovani izlet tudi izvedli.

Na piparski zabavi na pustni torek 1936 so v Ljudskem domu odigrali komedijo o neobičajni pustolovščini hudomušnega vaškega potepuha. Berača Malho je odlično odigral Franc Mohor, njegovo ženo Mico pa Ivanka Rabič. K prijetnemu, veselemu počutju je pripomoglo tudi odlično vino, ki ga na pustni prireditvi ni manjkalo.⁴⁵

Skoraj: šahovsko društvo

Septembra leta 1936 je bilo v časopisu Gorenjec objavljeno, da bo v Šenčurju organizirano šahovsko društvo. Članek napoveduje ustanovitev šahovskega društva. Za ustanovni sestanek so predvideli predavanje Razvoj šahovske igre in o zgodovini šaha in njegovi vekovni borbi za njegovo obnovo. Vodenje društva naj bi prevzel Ivan Gantar, sicer pekovski mojster, ki je bil navdušen šahist in je že igral na mnogih turnirjih. V članku so pozivali ljubitelje kraljevske igre, naj pokažejo, da Šenčurja-

nom ni najljubša zabava le posedanje v gostilni.⁴⁶

Čez slab mesec je sledil članek⁴⁷ o ustanavljanju šahovskega kluba, ki poroča o tajnem sestanku pripravljalnega odbora Šahovskega kluba Šenčur, kjer so ugotovili, da nimajo denarja za šahovnice in bodo zato počakali na Miklavža, da jim jih prinese. Koliko so bili ti nameni resni, ni mogoče presoditi.

Zaključek

Društvena aktivnost je bila za tako majhen kraj izjemna, saj je v Šenčurju pred drugo svetovno vojno delovalo vsaj osem društev. Vsa društva so močno skrbela za družabno življenje vaščanov. Prvo mesto so zasedale lastne gledališke uprizoritve, sledila so predavanja z izobraževalno vsebino, pogosta je bila udeležba na tečajih in gostovanja drugih društev. Če so si društva v tem podobna, pa se razlikujejo po svoji levi ali desni politični orientaciji, kar je bil večkrat vzrok nesoglasjem.

VIRI IN LITERATURA

ČASOPISNI VIRI

Gorenjec, 1934-1939

VIRI V ZASEBNI LASTI

Slavnostni govor ob 75-letnici Gasilskega društva
(hrani Gasilsko društvo)
Fotografije

⁴⁴ *Gorenjec*, 11. 1. 1936.

⁴⁵ *Gorenjec*, 14. 3. 1936.

⁴⁶ *Gorenjec*, 26. 9. 1936.

⁴⁷ *Gorenjec*, 17. 10. 1936.

LITERATURA

Mikuž, Metod: *Oris zgodovine Slovencev v stari Jugoslaviji 1917–1941*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1965.

Šenčur na starih razglednicah (Koledar; zbiratelj F. Kočar). Šenčur : Turistično društvo, 1997.

Štefe, Franc-Miško: *Revolucionarna dejavnost v Šenčurju in okolici med obema vojnama*. *Borec*, XLI, 1989, št. 7–8, str. 731–806.

Žontar, Majda: *Sokoli in Orli v Kranju in okolici med obema vojnama*. *Kranjski zbornik 1995*. Kranj : Mestna občina, 1995, str. 135–144.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Vereinsleben in Šenčur vor dem Zweiten Weltkrieg

Der Beitrag setzt sich mit dem Vereinsleben in Šenčur bis 1941 auseinander. Šenčur liegt im ländlichen Gebiet und es verwundert nicht weiter, dass der *Bauernbund* (Kmečka zveza) hier stark vertreten war. Im Jahr 1936 wurde ein Ortsausschuss des *Bauernbundes* gegründet, dessen Aufmerksamkeit der aktuellen Problematik galt. Er veranstaltete Vorträge und Kurse für seine Mitglieder. Seinen größten Erfolg erzielte er im Bereich des bäuerlichen Genossenschaftswesens. In Šenčur wirkten eine Maschinengenossenschaft, eine Trockenanlage für Obst, eine Viehzucht- und Milchgenossenschaft sowie eine Niederlassung der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft von Gorenjska. Für die Mitgliedschaft in Šenčur war die Maschinengenossenschaft am wichtigsten, weil die Mitglieder dort Maschinen ausleihen konnten. Es wirkte auch ein Ausschuss der *Jugendorganisation des Bauernbundes* (Mladinska organizacija kmečke zveze). Im Jahr 1939 fand in Šenčur die größte Kundgebung des *Bauernbundes* für jenes Jahr statt. Bei dieser Gelegenheit wurde die Fahne der *Jugendorganisation des Bauernbundes* enthüllt.

Die freiwillige Feuerwehr (Gasilsko društvo) kann auf eine mehr als hundertjährige Tradition zurückblicken. Sie verfügte über ein Feuerwehrhaus, eine Motorspritze, einen Wagen zur Beförderung der Mitglieder und eine Blechkapelle. Letztere durfte auf keiner größeren Veranstaltung fehlen und gastierte auch in anderen Orten in Gorenjska. Die politisch links orientierte Leitung der freiwilligen Feuerwehr hatte im Ort einen

immer größeren Einfluss. Das missfiel der Leitung der *Župa* (Feuerwehrdistrikt) in Kranj, ebenso den Šenčurer Honoratioren, deswegen wurde der Verwaltungsausschuss des Vereins im Jahr 1938 durch einen neuen ersetzt. Die abgesetzte Leitung genoss unter der Mitgliedschaft ein so großes Ansehen, dass alle Mitglieder aus Protest aus dem Verein austraten. Infolge von politischen Interessen hörte der starke und einflussreiche Verein auf zu existieren. Bis zum Kriegsausbruch gab es keine ständige Feuerwehr in Šenčur mehr.

Der Kulturverein organisierte Kultur-, Gesellschafts- und Bildungsveranstaltungen. Eine Reihe von eigenen und gastierenden Theateraufführungen fanden statt. Der Kulturverein umfasste getrennte Sektionen für junge Männer und junge Frauen. Es wurden mehrere Akademien veranstaltet, in deren Rahmen neben dem Kulturprogramm auch Turnerauftritte. Einige Zeit wirkten der liberale Turnverein *Sokol* und der klerikale *Orel*. Daran hat man nur schwache Erinnerung, Quellen über sie sind noch spärlicher. Der Ausschuss des *Jugoslawischen Fachverbandes* (Jugoslovanska strokovna zveza) war auch darum bemüht, Sympathien zu gewinnen und seine Mitglieder durch Theateraufführungen zu aktivieren. Ihre Theaterspiele hatten entsprechende soziale Thematik, das durch Eintrittskarten gesammelte Geld widmete man den Arbeitslosen.

Die *Kämpfer* (Bojevniki), ein Verein der Soldaten des Ersten Weltkriegs und der damaligen Reserveoffiziere, waren darum bemüht, die Erinnerung an Heldentaten aus dem Ersten Weltkrieg wachzuhalten und die Vaterlandsliebe zu stärken. Sie nahmen an Vorbereitungen auf Errichtung eines Denkmals für den unbekanntes slowenischen Soldaten in Brezje teil und veranstalteten Theaterspiele mit militärisch-patriotischem Inhalt. Es wirkte ferner ein Cäcilienverein, der Chorkonzerte veranstaltete.

Im Rahmen des regen Gesellschaftslebens wurde von Spaßmachern und Pfeiferauchern ein *Pfeifenverein* (Piparsko društvo) gegründet. Vielleicht als Alibi für geselliges Zusammensein bei einem guten Tropfen und Essen im Gasthaus *Jama*.

Die Vereine entwickelten für einen so kleinen Ort, wie Šenčur es war, eine außerordentlich rege Tätigkeit. Vor dem Zweiten Weltkrieg wirkten dort wenigstens acht Vereine. Sie bemühten sich alle um das Gesellschaftsleben der Dorfbewohner. An erster Stelle sind eigene Theateraufführungen zu nennen, an zweiter Stelle Vorträge mit Volksbildungscharakter, oft veranstaltete man Kurse und Gastspiele anderer Vereine. Waren sich die Vereine in diesen Punkten ähnlich, so unterschieden sie sich nach ihrer linken oder rechten politischen Ausrichtung, die mehrmals Dissonanzen hervorrief.